

ТЕОДОР ГАЙДУК – «БЕРКУТ»

ПОВСТАНСЬКІ ДНІ
Спомини (1945-1948)

ЛІТОПИС УПА
СЕРІЯ «БІБЛІОТЕКА»
ТОМ 17

**LITOPYS UPA
Library Series
Volume 17**

TEODOR HAJDUK – «BERKUT»

THE DAYS OF A REBEL
A Memoir (1945-1948)

ЛІТОПИС УКРАЇНСЬКОЇ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ
Серія «Бібліотека»
Том 17

ТЕОДОР ГАЙДУК – «БЕРКУТ»

ПОВСТАНСЬКІ ДНІ
Спомини (1945-1948)

УДК 94(477.8)"1945/1948"
Г14

Гайдук Т. ПОВСТАНСЬКІ ДНІ. Спомини (1945-1948). Львів: Видавництво «Літопис УПА», 2024. – 256 с., іл. – (Літопис УПА. Серія «Бібліотека»; т. 17).

У свої спогадах Теодор Гайдук («Беркут») узагальнено розповідає про власні переживання та події, свідком чи учасником яких був сам в 1945-1948 рр. на теренах Сокальщини, Грубешівщини, Холмщини і Підляшшя, а також в часі рейдів до Східної Пруссії (осінь 1947 – весна 1948 рр.) і відтак на Захід (серпень – жовтень 1948 р.). Книга проілюстрована тематичними світлинами та документами.

Hajduk T. THE DAYS OF A REBEL. A Memoir (1945-1948). Lviv: «Litopys UPA» Publishing House, 2024. – 256 pp., ill. – (Litopys UPA. Library Series; Vol. 17).

In his memoir, Teodor Hajduk («Berkut») reveals his own experiences and events, which he himself witnessed or participated in 1945-1948 in the areas of Sokal region, Hrubeshiv region, Kholm region and Podlachia area, as well as during the raids to East Prussia (autumn 1947 – spring 1948) and then in the West (August – October 1948). The book is illustrated with thematic photos and documents.

УПОРЯДНИКИ:
ІРЕНА ГАЙДУК ДЕВАЙН, ІГОР ГОМЗЯК

COMPILERS:
IRENE HAJDUK DEVINE, IHOR HOMZIAK

ОРИГІНАЛ-МАКЕТ
АННА ГІРЕНКО

ISBN 978-966-2105-87-2

© Літопис УПА, 2024

**80-ЛІТТЯ
УКРАЇНСЬКОЇ ГОЛОВНОЇ
ВИЗВОЛЬНОЇ РАДИ
(1944–2024)**

ФУНДАТОРАМИ

ЦЬОГО ТОМУ Є

**ІРЕНА ГАЙДУК ДЕВАЙН
АНДРІЙ ГАЙДУК
ЮРКО ГАЙДУК**

В ПАМ'ЯТЬ БАТЬКА

ТЕОДОРА ГАЙДУКА

THE FUNDERS

OF THIS VOLUME ARE

**IRENE HAJDUK DEVINE
ANDREW HAJDUK
GEORGE HAJDUK**

IN MEMORY OF THEIR FATHER

TEODOR HAJDUK

Цей спомин видруковано
на пошану всіх тих, хто боровся
та продовжує боротися
за незалежність України

This memoir is published
in honor of all those who have fought
and continue to fight
for Ukraine's independence

M. Young

ВСТУП

Видавництво «Літопис УПА» пропонує увазі читачів спомини учасника національно-визвольної боротьби українського народу в лавах УПА і збройного підпілля ОУН на теренах північної Сокальщини, Грубешівщини, Холмщини і Підляшшя в 1945-1948 рр. – Теодора Гайдука («Беркута»), написані ним у 1970-х роках та оприлюднені щойно тепер завдяки старанням його доньки Ірени Девайн (Irene Devine). Свого часу, на початку 1980-х рр., манускрипт був переданий тодішньому відповідальному редакторові «Літопису УПА» Євгенові Штендері, який доручив опрацювати його Юлії Войчишин з Оттави, однак, з невідомих причин, цього не було зроблено. Очевидно, ця копія рукопису, після пересилки архіву Є. Штендері до Києва, тепер зберігається у фонді 5245 ЦДАВО України¹. Ще інша, напевно – в «Колекції Петра Й. Потічного з повстанської боротьби в Україні» при Торонтонському Університеті в Канаді². У даній книзі спомини «Беркута» друкуються згідно рукопису, який зберігається в приватному архіві родини Гайдук в США. Манускрипт складається з 305 рукописних аркушів «Letter» формату (8½ × 11 дюймів або 215,9 × 279,4 мм).

Теодор Гайдук народився 26 листопада 1925 р. в с. Варяж тодішнього Сокальського пов., а в часи перебування автора у підпіллі – Грубешівського пов. Люблинського воєводства Польщі³. У 1943 р. був змобілізований до дивізії «Галичина», в складі якої проходив військовий вишкіл і до капітуляції Німеччини перебував на терені Австрії. У 1945 р. повернувся додому та, з огляду на тодішню ситуацію в рідних теренах, перейшов до

¹ ЦДАВО України Ф. 5245 (Штендера Євген: особовий архів /Місія УПА за кордоном/, 1903 справи, 1917-2005 рр.).

² *The Peter J. Potichnyj Collection on Insurgency and Counter-Insurgency in Ukraine. Robarts Library, University of Toronto (далі також The Peter J. Potichnyj Collection...)*. – Box # 100. – Folder 14 (Hajduk, T., 1971); Box # 104. – Folders 25-26 (Hajduk, T., 1973).

³ Після поновної окупації радянськими військами Закарпаття у 1944 р. с. Варяж було залишено в складі Польщі, а українське населення, відповідно, примусово вивезене до СРСР. Однак, 15 лютого 1951 р., згідно польсько-радянського договору про обмін територіями, Варяж відійшов до складу УРСР та був перейменований на с. Новоукраїнка у складі тодішнього Сокальського р-ну Львівської обл. У 1989 р. селу повернено історичну назву Варяж і тепер воно адміністративно належить до Сокальської міської громади Червоноградського р-ну Львівської обл.

Теодор Гайдук – «Беркут»

українського збройного підпілля, де отримав повстанське псевдо «Беркут». Спочатку був при боївці ВОП і надрайоновій боївці СБ ОУН на Грубешівщині, а згодом став вояком сотні «Вовки II» куреня «Вовки» ТВ-28 «Данилів» ВО-6 «Сян» УПА-Захід, у складі якої перебував до весни 1948 р. та був учасником рейду до Східної Пруссії (10 грудня 1947 р. – 13 травня 1948 р.). Після повернення зі Східної Пруссії 15 серпня 1948 р. в групі з шести⁴ повстанців через Польщу і Чехословаччину

відійшов рейдом до Американської зони окупації Німеччини, куди щасливо пробився у ніч з 29-го на 30-те жовтня того ж року. В часі рейду були поранені Михайло Березинський – «Славко» у карк, Василь Климук – «Олег» в стегно, а Стефан Данив – «Марко» в рамено. Протягом перших шести місяців після прибуття до Німеччини Теодор Гайдук – «Беркут» деякий час лікувався в шпиталі та перебував у таборі Ді-Пі в Регенсбурзі, а відтак у 1949 р. перебрався до Мюнхену, де проживав у таборах Варнер Касерне (Warner Kaserne) і Функкасерне (Funkkaserne). Там працював офіціантом, одночасно навчаючись на шоферських курсах, по закінченні яких знайшов роботу водія. У 1952-1954 рр. проходив вишкіл у парашутній школі в Ландсбергу (Landsberg, West Germany) з метою подальшого десантування в Україну. В 1954 р. повернувся до Мюнхену, а у 1955 р. емігрував з Західної Німеччини до США, де спочатку поселився в Філадельфії, штат Пенсильванія, але приблизно через пів року переїхав до Клівленду, штат Огайо, де замешкав на стало. Належав до Об'єднання колишніх Вояків УПА США і Канади (ОКВ УПА) і був скарбником управи станиці у Клівленді, вільним членом Головної Управи (ГУ) Об'єднання та членом контрольною

⁴ В цю групу, окрім Теодора Гайдуга – «Беркута», входили ще: Михайло Березинський – «Славко», Віктор Вакула – «Андрій», Стефан Данив – «Марко», Володимир Карпа – «Сойка», Василь Климук – «Олег». Група відійшла в рейд на Захід 15 серпня 1948 р. з лісу Охожа на межі Холмщини і Підляшшя та всі щасливо пробилися до Американської зони окупації Німеччини в ніч з 29 на 30 жовтня 1948 р., де склали зброю представникам Корпусу контррозвідки Армії США в м. Пассав у Баварії.

комісії ГУ ОКВ УПА. Згідно постанови Президії Закордонного Представництва Української Головної Визвольної Ради (ЗП УГВР) про устійнення військових ступенів старшин, підстаршин і стрільців Рейдуючих Частин УПА (РЧ УПА) від 1 липня 1949 р. Теодорові Гайдукові – «Беркуту» призначено ступінь вістун, а відтак булавний УПА. Відійшов на вічну стійку 2 жовтня 2005 р. у м. Клівленд, штат Огайо, США⁵.

Свої спомини, які є фрагментарними і складаються з передмови та двадцяти трьох розділів, Теодор Гайдук писав ручно та доповнив двома епізодами, які раніше були вже друковані у періодиці за підписом «Бул. УПА Беркут», а саме – «Епізод із жнивної акції на Закерзонні в 1946 р.» і «На засідці». Кожен розділ являє собою окреме оповідання з життя автора, але усі вони були укладені ним в хронологічному порядку. Написані вони узагальнено, без деталізації тих подій, свідком чи учасником яких він був. У споминах майже нема конкретних дат, коли саме відбувалися описувані події, як теж, окрім повстанських псевд, не подається ідентифікація осіб, з якими Теодор Гайдук добре знався. Але на це були поважні причини, не тільки пов'язані з тим, що з плином часу багато подій вже стерлося в пам'яті автора. Адже у той час, коли писалися ці мемуари, а було це головню на початку 1970-х років, КГБ через свою агентурну мережу ще повсюдно нищпорив і карав в СРСР чи васальних країнах комуністичного блоку усіх, хто хоч трохи був причетний до українського визвольного руху або симпатизував йому. Багато повстанців загинуло у вирі боротьби, інші були закатовані у в'язницях комуністичних спецслужб або засуджені до кари смерті. Але деяка частина таки вижила і після відбуття присудів по тюрмах і концтаборах СРСР, Польщі і Чехословаччини проживала у тих країнах, як теж поодинокі повстанці, які змогли легалізуватися і уникнути репресій. Тож у своїх споминах Т. Гайдук подавав дуже узагальнену інформацію, щоб не нашкодити комусь з тих людей, яких він добре знав та з якими перебував у рядах УПА і збройного підпілля ОУН на Закерзонні. Хоч комуністичні спецслужби завдяки агентурній діяльності провокатора Леоніда Лапінського – «Зенона» вже мали достатньо інформації за повстанську боротьбу на Грубешівщині, Холмщині і Підляшші, тобто на тих теренах, де вою-

⁵ Літопис Української Повстанської Армії. Т. 52: Об'єднання колишніх Вояків США і Канади. Історія в документах (1950-2016) / упоряд. Ігор Гомзяк, Дмитро Проданик, Христина Котляр. – Торонто; Львів: Видавництво «Літопис УПА», 2016. – С. 719; Бошно М. Ще дещо про українське підпілля на Закерзонні. 1944-1947. Львів, Вид-во «Літопис УПА», 2018. – С. 116.

вав автор і де його зверхником у референтурі СБ і тереновій сітці підпілля ОУН був саме згаданий повище одіозний зрадник «Зенон». Однак, ця інформація не була вичерпною, і КГБ нишпорило далі, репресуючи та виносячи повторні вироки окремим колишнім повстанцям, які вже попередньо відбули ув'язнення, у ті роки, коли укладалися ці спомини, а навіть ще й наприкінці 1980-х. Тож, як уже було згадано, Теодор Гайдук, пишучи свої мемуари у вільному світі, уникав конкретних фактів, щоб не нашкодити своїм побратимам за «залізною куртаною», проте на окремих аркушах нотував ідентифікації до псевд повстанців, які ще жили чи доля яких була невідомою авторові, як теж і тих, що полягли на полі Слави. Ці ідентифікації тепер використано у примітках, які подано у тексті.

Спомини Теодора Гайдука – «Беркута» подаються з незначними редакторськими правками. Майже цілковито збережено авторський стиль написання і орфографію. Діалектизми, як і окремі слова чи назви, які можуть бути незрозумілі сучасному читачеві, розтлумачено в примітках. Позаяк з часу описуваних подій на згадуваних теренах проходило багато територіальних реформ, а окремі населені пункти є тепер у складі Польщі, України, чи взагалі не існують, то у примітках і покажчику подано стару назву сіл і їх адміністративну приналежність станом до вересня 1939 р., а теж сучасну (2024).

Доповнено спомини фотоілюстративним матеріалом з архіву «Літопису УПА» і приватного архіву родини Теодора Гайдука.

Наприкінці подано список скорочень і абревіатур, а також укладено географічно-іменний покажчик з елементами предметного, який включає назви збройних формацій, організацій і національних інституцій тощо.

Упорядники складають щиросердечну подяку за всебічну допомогу всім, хто долучився до появи друком цих споминів, а зокрема – родині Гайдук з США, Галині Климук-Хом'як за надані фото і доповнення до біографій повстанців з Холмщини і Підляшшя, як теж адміністраторові «Літопису УПА» на Канаду – Романові Кулику.

